

A Nyelvtudásért Egyesület

észrevételei

A nemzeti idegennyelv-oktatás fejlesztésének stratégiája az általános iskolától a diplomáig

Fehér könyv

2012 – 2018

című előterjesztéshez kapcsolódóan

Bevezetés

A Nyelvtudásért Egyesület szakértői – a rendelkezésükre álló rövid idő alatt - megvizsgálták és véleményezték a 2012 decemberében közreadott „Fehér könyvet”, amely a kormány idegennyelv-oktatás fejlesztésének átfogó stratégiáját tartalmazza az óvodás kortól kezdve, a közoktatáson át a diplomáig. Véleményünk közreadásával szakmai segítséget kívánunk nyújtani a tervezet véglegesítéséhez, illetve tájékoztatni kívánjuk a nyelvtanulásban és nyelvoktatásban közvetlenül érdekelt igen széles körű közvéleményt, a nyelvtanulóktól kezdve az iskoláskorú tanulók szülein keresztül a nyelvtanárokig és iskolai szervezetekig.

Az alábbi dokumentum a „Fehér könyv” szerkezetét követve, annak fejezeteinek sorrendjében taglalja az egyes nyelvoktatási szintekre tervezett változásokat, illetve szakmai kérdéseket. Véleményünkben kiemeltük a tervezet azon részeit, amelyekkel egyetértünk, hiszen látnunk kell, hogy a mostani nyelvoktatási rendszer korántsem tökéletes és jócskán van benne javításra, korszerűsítésre szoruló terület. Ugyanakkor igyekeztünk rávilágítani azokra a részekre is, amelyeket problémásnak látunk, mert vagy nincsenek összhangban a nyelvtanulás és nyelvoktatás gyakorlatával, ezért bevezetésük utopisztikus, vagy pedig ellentmondásban állnak magában a „Fehér könyvben” lefektetett alapelvekkel.

Öt olyan területet kell kiemelnünk, ahol a „Fehér könyv” **szakmailag hibás**, vagy kivitelezhetetlen elképzeléseket tartalmaz, és amelyekről a következőkben részletesen is szólunk.

- 1) A nyelvválasztás kérdése
- 2) A nyelvtanulás folyamatosságának biztosítása
- 3) A szakfelügyelet intézménye
- 4) A nyelvtudás mérése
- 5) A költségvetési források biztosítása

Ezeknek a területeknek a kidolgozása és a tervezet ellentmondásainak feloldása elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a stratégia szakmailag hiteles és meggyőző lehessen, valamint hogy valóban a nyelvtudás ügyét szolgálja.

További problémát vet fel, hogy a „Fehér könyv” javaslatai mögött nincsenek kutatási eredmények, illetve elérhető adatokra épülő átgondolt elemzések, hanem szubjektív elképzelésekre alapulnak.

Az *Előterjesztés* valós problémákat érzékel, de nem tárja fel ezek tényleges okait, javaslatai egymásnak ellentmondóak és megalapozatlanok. (Pl. azt az elhíresült „*nyelvpedagógiai ajánlást*” hogy „*a tanuló komplexebb nyelvtani struktúrával rendelkező német nyelvvel találkozzék először, ne az angollal*” egy olyan 6 oldalas publikáció támasztja alá, amely 29 török anyanyelvű egyetemi hallgatóval végzett interjú alapján von le messzemenő következtetéseket.)

Nem értünk egyet azzal, hogy a javasolt megoldás az ellenőrzés, számonkérés eszközeivel operál, ahelyett, hogy a szakmai támogatás igénye és szándéka jelenne meg benne. Meggyőződésünk, hogy ez nem vezet az elvárt eredményre (pl. a nyelvtanulás/nyelvoktatás hatékonyságát, az iskolák és osztályok közti átjárhatóságot a tankönyvválaszték kötelező erejű drasztikus csökkentésével kívánja biztosítani).

További fontos problémának látjuk, hogy a tervezett feladatokhoz nem rendel költségvetést, legfeljebb helyenként megemlíti lehetséges forrásokat, amire nem lehet építeni rendszer-szerű oktatásfejlesztést. (Pl. lehetőségként azt javasolja, hogy “*A hazai idegen nyelvi táborok finanszírozását uniós forrásokból pályázat útján oldhatja meg az iskola. A TAMOP új céljai között a 2012/13-as tanévtől szerepeltetni kell ezeket a pályázati lehetőségeket.*”)

Végül az időbeli tervezések terén látunk irreális elképzeléseket, ami megoldhatatlan feladatok elé állítanak az amúgy is súlyos problémákkal küzdő közoktatást (pl. „*Az új speciális nyelvi érettségi vizsgát először a 2013-14-es tanévben tehetik le a tanulók*”).

Mindezek alapján az *Előterjesztésben* foglaltakat átgondolásra és átdolgozásra javasoljuk. Jelenlegi formájában nem tartjuk alkalmasnak arra, hogy megoldja a nyelvoktatással kapcsolatos problémákat, vagy, hogy előremutató gondolatokat közöljön a nyelvtanulás-nyelvtanítás terén.

I. Az iskolarendszeren belüli nyelvoktatás

I. 1. Az óvodai idegen nyelvi nevelés (3-6 éves korig)

Egyetértünk a tervezet megállapításaival és méltányolhatónak tarjuk azt az intézkedési tervet, hogy anyagi források hiányában a jelenlegi gyakorlatot nem indokolt megváltoztatni.

I. 2. Az általános iskolai nyelvoktatás (6-14 éves korig)

Üdvözljük a *Fehér könyv* azon célkitűzését, mely szerint az idegennyelv-tanulás akár az 1. osztálytól megkezdődhet és az első idegen nyelv tanulása legkésőbb a 4. osztálytól kezdve kötelező jelleggel kerül bevezetésre. Egyetértünk annak fontosságával, hogy a nyelvtanulás folyamatosságát, átjárhatóságát biztosítani kell azok számára, akik a 4. osztálytól kötelező nyelvtanulást már az alsóbb évfolyamokon megkezdtek. Szintén fontos célként értékeljük azt, hogy a tanulók 14 éves korukig az első idegen nyelvből eljussanak legalább az A2-es szintre. Helyesnek tartjuk az elképzelést, miszerint 7. osztálytól kezdve mindenki tanulhasson még egy idegen nyelvet.

A dokumentum helyesen állapítja meg, hogy a közoktatásban a nyelvoktatásra fordított óraszámok összességében nincsenek arányban az elért eredményekkel, azonban kísérletet sem tesz a mögöttes okok mélyebb feltárására. A *Fehér könyv* általános és középiskolai oktatásról szóló fejezeteiben megfogalmazott pozitív célok több esetben egymásnak mondanak ellent, a célok elérésére felvázolt eszközök pedig jellemzően mindössze az ellenőrzés és szakmai felügyelet szigorításának felvetéséig jutnak.

A *Fehér könyv* fontos szempontnak tekinti **az idegen nyelvek megválasztásának** problémáját, ugyanakkor nem rendezi megnyugtatóan a kérdést. A dokumentum azt fogalmazza meg, hogy az első idegen nyelv csak az angol, a német vagy a francia lehessen. A fejezet elején leszögezett nyilvánvaló tény „*Angolul mindenkinek tudnia kell, napjainkban az angol nyelv alapvető szerepe a nemzetközi érintkezésben vitathatatlan. Ezt a felismerést tükrözik a közoktatásban végbemenő folyamatok is [...]*” gondolatával való tényleges azonosulást néhány bekezdéssel lejjebb már tagadja, mikor kijelenti: „*Nyelvpedagógiai szempontból javasolt, hogy a tanuló komplexebb nyelvtani struktúrával rendelkező nyelvvél találkozzék először, ne az angollal. Ezt a javaslatot az indokolja, hogy ha az angol az első tanult idegen nyelv, utána a második, komplexebb nyelvtani struktúrájú nyelv tanulása gyakran nehézségeket okoz [...]*”.

A különböző élő idegen nyelvek „komplexitás” szerinti sorba rendezése olyan szakmai abszurditás, melyet a *Stratégia* korábbi tervezetei kapcsán a hazai nyelvoktató és nyelvész szakma egybehangzóan utasított el. A szakmailag értelmezhetetlen érveléssel alátámasztani kívánt javaslat - kezdődjön a kisiskolások nyelvtanulása a nehezebbnek gondolt nyelvvél – pedig a pedagógiai nonszensz körébe tartozik és szöges ellentétben áll a könnyebbtől a nehezebb felé való haladás pedagógiai axiómájával.

Fontosnak tartjuk leszögezni, hogy az angol nyelv mára a nemzetközi kommunikáció elsődleges eszközévé, használata pedig az írás-olvasás képességéhez hasonlítható alapkészséggé vált. Ám ennél is fontosabb talán, hogy a tanulandó nyelvnek szülő, diák és helyi közösség általi szabad megválasztása a motivált tanulás alapfeltétele, motiváció nélkül pedig nem létezik eredményes nyelvoktatás.

A német, vagy más nyelv előtérbe helyezése az angollal szemben súlyosan sérti továbbá az esélyegyenlőség elvét. Azok a szülők, akik megengedhetik maguknak, az eddiginél is többet áldoznának, hogy gyermeküket nyelviskolai vagy magánúton angolra taníttassák – a nagy többség azonban kiszorul ebből a lehetőségből, gyermekei nem fogják tisztességesen megtanulni az angolt, ami még hátrányosabb helyzetbe hozza őket szerencsésebb társaiknál. A nyelvválasztás kérdése felveti a tanárképzés problémáját is. Erős kételyeink vannak azzal kapcsolatban, hogy közoktatásunk az ország jelenlegi gazdasági helyzetében megengedheti-e magának az angoltanárok német, netán franciatanárrá való képzését, hasonlóan a negyvenes évek végén, majd a kilencvenes évek elején végrehajtott átképzési hullámhoz.

A *Fehér könyv* kétéves rendszerességgel kíván előírni **kötelező szintfelmérést**. Egyetérthetünk azzal, hogy szükség van szintfelmérésre, de ennek standardizált jellegét biztosítani kell. Az anyagban szereplő „kötelezően elvégzett iskolai hatáskörben megoldott szintfelmérő” azonban *belső mérésre* utal, ami élesen ellentmond az anyagban felsorolt céloknak. Az a kitétel, miszerint a „dolgozatot a kerettantervben meghatározott módon kell megírni” értelmezhetetlen, mivel a kerettanterv nem említi a méréseket.

A komplex nyelvi készségek mérése – általában se, de a kérdéses korosztály esetében különösen - nem képzelhető el szóbeli komponens nélkül. Amennyiben az elképzelt felmérésektől valóban azt várnánk el, hogy az iskolák oktatási hatékonyságáról objektív, összehasonlításra alkalmas képet adjon, akkor mind az írás- mind a beszéd-készség értékelésére iskoláktól független, a nyelvi kompetenciák értékelésére kiképzett és rendszeresen standardizált nagyszámú vizsgáztatóra lenne szükség. Ennek biztosítása a *Fehér könyv* időkeretében nem tűnik reálisnak, de az sem világos a dokumentumból, hogy milyen következményekkel járna a tanár, az iskola illetve a diák számára a mérések eredménye. Az azonban még a legjobban átgondolt mérési rendszerrel sem biztosítható, „*hogy az adott osztályok közelítőleg azonos tudásszintre érkezenek egy-egy időszak végére.*” A tanárok felkészültsége, a tanulási környezet, a tanulók motivációja illetve családi és tágabb szociális, kulturális háttere mind nagymértékben befolyásolják a csoport haladási tempóját, így a nyelvtanulási folyamat adott időszakban elért eredményeit. (Felmerül továbbá a kérdés, hogy adott esetben szankcionálni is kellene-e az ellenőröknek, ha pl. a 6. osztály végére elérendő szintet már 5.-ben tudják a gyerekek, mert a tanár nem fogta vissza őket?)

A kötelezően betartandó és ellenőrizendő haladási ütemezés fényében szintén nehezen értelmezhető a „*korai nyelvoktatás lehetősége*” az általános iskola 1-3 osztályában, ami nyilvánvalóan felborítja a „*megszabott ütemezés*” elvét.

Üdvözlendő gondolat, hogy a nyelvtudásbeli **szintek szerinti csoportokban**, ne pedig osztálykerethez igazodva folytatódjék az első, illetve a második idegen nyelv tanulása. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy mi alapján születik majd döntés a csoportok kialakításáról, a csoportok átjárhatósága biztosított lesz-e, mely évfolyamtól történik a szintek kialakítása. Mindez komoly oktatásszervezési kérdéseket is felvet, melyekre az anyag még csak utalást sem tartalmaz.

A *Fehér könyv* kiemelten tekint a különböző iskolák/iskolatípusok és korcsoportok közötti „**átjárhatóság és folytonosság**” kérdésére. Miközben szerzői ennek biztosítását, ellenőrzését és számonkérését fontosnak tartják hangsúlyozni, figyelmen kívül marad, hogy mindez nyilvánvaló ellentmondásban van a második nyelv tanításában szintén fontosnak és támogatandónak ítélt „*nyelvi sokszínűség*” elvárásával. Bármennyire rokonszenves is legyen a másodikként tanítható idegen nyelvek körének tág meghatározása (lényegében bármely

európai nyelv), sőt a ritkábban oktatott nyelvek tanítására motiváló különdíj ötlete, a szemben álló elvárások egymás mellé állítása ismét csak ötletszerű megközelítést tükröz.

A két tanítási nyelvű iskolák rendeltetése az, hogy a szaktárgyi ismeretek célnyelvű közvetítése révén fejlessze a célnyelvi kommunikációs készségeket. Jogos a tervezet azon megállapítása, hogy a „*kiemelt normatíva megszerzése a programalapítások egyik legfontosabb indoka*”. Nem szól viszont egy másik indokról, nevezetesen arról, hogy ezek a programok vonzzák a diákokat, mégpedig azért, mert ott használhatóbb nyelvtudásra tehetnek szert, mint amelyet a hagyományos nyelvoktatás biztosít. A *Fehér könyvben* megfogalmazott intézkedések látszólagos célja a két tanítási nyelvű iskolákban folyó oktatás minőségének biztosítása, amivel egyetérthetünk. Ugyanakkor a dokumentum az intézkedések között említi azt, hogy „*csak azok az iskolák folytathatják majd a két tanítási nyelvű oktatási tevékenységet, amelyek teljesítik azt a feltételt, hogy három egymást követő tanév átlagában a tanulók legalább 60%-a 5. osztályban A2 és 8. osztályban B1 szintű nyelvtudással rendelkezik.*” Kérdéses, hogy az életkornak megfelelő, már létező külső vagy belső méréssel kívánják dolgozni, vagy erre kidolgoznának egy új mérési rendszert. Sajnálatos módon tehát a leírás csupán az anyagi megfontolásokat domborítja ki a szakmai érvek mellőzésével, így arra enged következtetni, hogy valójában arról van szó, hogy a drasztikus intézkedések nyomán egy sor érintett általános iskola ezen oktatási formája várhatóan meg fog szünni. Véleményünk szerint az oktatási munka hatékonyságának növelése nem elsősorban bürokratikus eszközökkel, hanem szakmai támogatási formák bevezetésével érhető el. Továbbmenve, a két tanítási nyelvű iskolák számának csökkentésével szemben mi úgy véljük, szaporítani kellene a számukat, idővel pedig minden magyar iskolában lehetőséget kellene teremteni néhány szaktárgy célnyelven - elsősorban angol nyelven - történő oktatására.

I. 3. A középiskolai nyelvoktatás (14-18/10-18 éves kor)

Egyetértünk a *Fehér könyv* azon célkitűzésével, hogy „*az általános- és középiskolában zajló nyelvi képzésnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy két használható, dokumentummal igazolható idegennyelvtudás megszerzését tegye lehetővé*”, ugyanakkor a dokumentum helyzetértékelése kutatások és érdemi elemzések hiányában nem kínál alapot az ehhez vezető út meghatározására. A középiskolai oktatásról szóló fejezet célkitűzései alapvető ellentmondásoktól terhesek, véletlenszerű ötletelésnek ható javaslatainak megvalósítására valódi források megjelölése nélkül ír elő irreálisan rövid időkeretet.

A dokumentum alapvető problémaként emeli ki, hogy „*a tanulók átlagosan kétharmada kezdő vagy alapszinten tanulja azt a nyelvet, amelyet már az általános iskolában is tanult [...]*”. A jelenség okaként azonban az „*általános iskolai nyelvoktatás hatékonysága*” mellett a középiskolai tanárok hozzáállását jelöli meg, akik „*nem alapoznak az általános iskolából hozott nyelvtudásra, hanem az egyszerűség kedvéért kezdik kezdő szintről indítják az osztályokat*”. Azon túl, hogy az állítás helyzetértékelésként elfogadhatatlan, a tanárokkal szemben súlyosan méltánytalan, egyúttal a középiskolai oktatómunka kereteinek fájdalmas nem ismeretéről is tanúskodik.

A gimnáziumi nyelvoktatás *Fehér könyv* által rögzített célkitűzése, hogy „*a tanulók a 12. évfolyam végéig eljussanak az első idegen nyelvből minimum a B1 szintre, a második idegen nyelvből pedig az A2 szintre*” akár összhangban állónak is tűnhet az általános iskolai oktatás számára a NAT-ban célként megjelölt A2-es kimeneti szinttel, azonban ellentmondásban áll a *Fehér könyvben* a felsőoktatási tanulmányok megkezdésének feltételéül meghatározott

B2-es szintű nyelvi követelménnyel. Sem a NAT, sem a *Fehér könyv* nem tesz említést arról, hogy a B1-nél magasabb szintet megcélzó „*emelt szintű idegen nyelvi képzés*” minden gimnáziumban, valamennyi tanuló számára kötelezően biztosítandó lenne, ennek hiányában azonban a gimnázium eleve nem lesz képes tanulói számára a továbbtanulás minimális bemeneti követelményének biztosítására.

Nem tételezzük fel, hogy a *Fehér könyv* szerzői a gimnáziumi tanulók jelentős részét eleve el kívánnák zárni a továbbtanulás lehetőségétől, az ellentmondás mögött vélhetően az egész dokumentumra jellemző átgondolatlanság áll. A közoktatásban zajló 8-12 éves nyelvtanulási folyamat leírása során sem a *Fehér könyv*, sem a NAT **nem különbözteti meg az egyes képzési szakaszok számára a tanmenet szerint megcélzandó kimeneti szintet attól a szinttől, mely az adott évfolyam érvényes elvégzésének minimális feltétele**. Előbbi közérthetően azt a szintet jelenti ameddig az iskola által biztosított képzés igyekszik eljuttatni a tanulókat (az alkalmazott tankönyv záró szintje), utóbbi pedig az a szint, amelynek teljesítésével az adott évfolyam végén a bukás még „éppen elkerülhető”. A tanmenet szerinti megcélzott - és **iskola által kötelezően biztosítandó** - kimeneti szint, és a tanulmányok teljesítésének feltételeként a **tanuló számára minimálisan előírt** nyelvi szint világos megkülönböztetésének hiánya egyenesen vezet a lefelé nivelláló, a remélt eredményt rendre csak az elit iskolák jó képességű és háttérű tanulói számára nyújtó közoktatáshoz.

Álláspontunk szerint az általános és középiskolai nyelvoktatás kimeneti, és a felsőfokú alapképzés bementi követelményei csak egymással összhangban határozhatók meg. A középiskolai oktatás semmilyen reformjának felvázolása során sem hagyható azonban figyelmen kívül az a tény, hogy jelenleg az angolból és németből érettségizők mintegy 94%-a azt a középszintű érettségi vizsgát teszi le (angolból 54%-os, németből 40%-os sikerességgel)¹ melynek követelményszintje (közelebről meg nem határozottan) a KER A2-B1 szintje között van.

1.3.1. Gimnázium

A gimnáziumi oktatásról szóló fejezetben javasolt „intézkedések” között első helyen szereplő kijelentés „*azok számára, akik két nyelvet tanultak az általános iskolában, ennek a két nyelvnek a tanítása folytatódik a gimnáziumban nem kezdő szintről*” szintén alapvető átgondolatlanságról tanúskodik. Mint az előző fejezetben is kiemeltük, az általános iskolákban a másodikként tanítható nyelvek körének tágra nyitása az „*átjárhatóság és folytonosság*” elvárásával távolról sem egyeztethető mindig össze. A nyelvoktatási stratégia megalkotóinak megkerülhetetlenül szembe kell nézni azzal, hogy a legkülönbözőbb – önmagában mégoly támogatható – elvárásoknak való együttes megfelelés bizonyos esetekben egyáltalán nem, számos esetben pedig csak aránytalan költségek mellett biztosítható. A tanított nyelvek körének meghatározása ráadásul nem csak az általános és középiskola közötti „*átjárhatóság és folytonosság*” szempontjából kritikus, hanem továbblépve, az egyetemeken folyó hatékony és gazdaságos nyelvoktatás kialakítása szempontjából is. A köz- és felsőoktatás finanszírozási kereteinek ismeretében milyen gazdasági és pedagógiai racionalitást tükröz a „ritkábban oktatott nyelvek” oktatásának megkezdése az általános iskolákban, amikor a középiskolák döntő többségében ezek folytatására belátható időn belül nyilvánvalóan nem lesz lehetőség, a felsőoktatásba lépve pedig ezek jelentősége, továbbvitelének lehetősége a tanulók 99%-a részére elhanyagolható? Valódi, átfogó

¹ https://www.ketszintu.hu/publicstat.php?stat=_2011_1

idegennyelv-oktatási stratégiának a szakmai szempontok, a társadalmi elvárások és a gazdasági realitások között megalkotott, szakmai és társadalmi konszenzuson nyugvó kompromisszumos megoldáson kell alapulnia. Ezzel szemben úgy látjuk, hogy a *Fehér könyv* közoktatással foglalkozó fejezetei sajnos az érdemi kérdések felvetéséig sem jutnak el.

A gimnáziumi oktatásról szóló fejezet záró bekezdése „*annak érdekében, hogy a tanulóknak ne kelljen az üzleti alapon álló nyelvvizsgaközpontokhoz fordulniuk a nyelvvizsga megszerzése érdekében...*” új „**speciális nyelvi érettségi**” bevezetését írja elő intézkedésként. Talán még nem késő a *Fehér könyv* megalkotóinak figyelmét felhívni arra, hogy a középiskolai tanulóknak jelenleg sem *kell* a nyelvvizsgaközpontokhoz fordulniuk, hiszen a számukra jelenleg ingyenesen elérhető emelt szintű érettségi sikeres teljesítése esetén érettségi bizonyítványukat Magyarországon mindenütt az államilag akkreditált komplex, B2-es szintű nyelvvizsga-bizonyítvánnyal egyenrangúként kell elfogadni.

A dokumentum nem csupán az új érettségi rendszer létrehozásának indokát nem jelöli meg, de nem közli annak szintjét sem, nem ad támpontot kifejlesztésének háttéréről (ki, hol, mikor, milyen szakmai követelmények szerint), nem tér ki az új „speciális érettségit” majdán működtető vizsgáztatók kiképzésének részleteire sem, ellenben megjelöli bevezetésének időpontját: „*Az új speciális nyelvi érettségi vizsgát először a 2013-14-es tanévben tehetik le a tanulók.*” A kevesebb mint egy év alatt megalkotandó majd a közoktatásban általánosan bevezetendő új érettségi alighanem a *Fehér könyvnek* a szakmai hozzáértés hiányát legsúlyosabban tükröző „intézkedése”.

I.3.2. Szakközépiskola

A *Tervezet* bevezetőjének első mondata elsődleges célként a közoktatás vonatkozásában azt határozza meg, hogy „*Az állami finanszírozásban megvalósuló közoktatás biztosítsa a lehetőséget két idegen nyelv – a szakiskolák esetében egy idegen nyelv – elsajátítására, [...]*”

Ugyanakkor a szakközépiskolákról szóló részben az szerepel, hogy „*Szakközépiskolában a tanulóknak egy idegen nyelvet kell tanulniuk, de megfelelő feltételek mellett be lehet vezetni a második idegen nyelv oktatását is*”. Vagyis a részletes szabályozásban már feltételekhez köti az elsődleges cél teljesülését, ugyanakkor ezeket a feltételeket nem ismerteti. Problematikus következésképpen a cél az esélyegyenlőség biztosítása szempontjából is, amennyiben a szakközépiskolák nem tudják biztosítani két idegen nyelv választásának lehetőségét.

Üdvözljük azt a gondolatot, miszerint a szakközépiskolában is – hasonlóképpen az általános iskolai nyelvoktatásban – a tanulók nyelvtudása és nem osztálya szerint kell a **nyelvi csoportokat megszervezni**. Néhány iskolában már jelenleg is osztályokon, esetleg évfolyamokon átívelő csoportokban szervezik a nyelvoktatást. A legtöbb helyen azonban oktatásszervezési nehézségeket vet fel (pl. órarendkészítés), ezért az egyeztetésbeli nehézségekre és ütközésekre hivatkozva ezt többnyire elvetik az érintett intézmények. Ebből következően javaslatként fogalmazzuk meg az órarendkészítésben bevált *jó gyakorlatok* ismertté és közzétételét a nyelvi szint szerinti csoportbontás megvalósítása érdekében.

A tanárképzés és tanár-továbbképzés feladata, hogy a hatékony és jó minőségű oktatás érdekében speciális felkészítést biztosítson erre a sajátos iskolatípusra is. Probléma, hogy a tanárképzésben gyakorló iskolai szerepet betöltő intézmények többnyire gimnáziumok, ahol a tanárjelöltek nem készülhetnek fel kellőképpen a jövőben rájuk váró feladatokra – hiszen a legtöbbben nem gimnáziumban fognak elhelyezkedni, ezért szükséges lenne (még) több

szakközépiskolai intézményt bevonni gyakorlóiskolaként a tanárképzés folyamatába. Ugyanez a megállapítás vonatkozik a szakiskolákra is.

El kell fogadnunk azt az adottságot, hogy a szakmai tanárok, szakoktatók kevésbé magas szintű nyelvtudása nem teszi lehetővé nyelvórák tartását, holott ez motiválóan hatna a fiatalokra és nyelvtanulásukra. Ezt a hiást kiküszöbölendő, források bevonásával célzott programokat kellene biztosítani számukra meglévő nyelvtudásuk fejlesztése, továbbá nyelvtanárokkal való együttműködésük segítése, támogatása céljából.

Nem értünk egyet azzal az intézkedési javaslattal, miszerint új, a speciális igényeknek megfelelő **tankönyvek** és kiegészítő tananyagok alkalmazása szükséges, amelyek az általános idegennyelv-tudás fejlesztésén túl a tanult szakma szókincsét is bevezetik. A javaslat azt sugallja, hogy a *Fehér könyv* íróinak kevés ismeretük van a szakközépiskolában folyó nyelvoktatásról. A szakközépiskolában ugyanis még nem tanulnak szakmát a fiatalok, mindössze ismerkednek a szakmacsoportos vonatkozású alapismeretekkel, ami inkább pályaorientációt jelent számukra, de az érettségi után sokan más szakmai irányban indulnak tovább. Továbbá, a szakközépiskolában folyó nyelvoktatás nem elsősorban speciális igények kielégítésére fókuszál. A képzés szerkezetében pl. nem jelenik meg a szakmai nyelvi érettségi, hacsak nem két tanítási nyelvű műszaki vagy közgazdasági szakközépiskoláról van szó. Nem véletlen, hogy a szaknyelvoktatás az érettségit követően, a 13. évfolyamon kezdődik, hiszen a diákok ekkor lépnek be a szakképzésbe. Többnyire nem a rendelkezésre álló szakmai nyelvkönyvek minőségével, hanem azok túlságosan magas nyelvi szintjével van probléma.

I.3.3. Szakiskola

Egyetértünk a *Fehér könyv* azon célkitűzésével, miszerint a szakiskolába kerülő diákok ne újra kezdjék a nyelvtanulást az alapokról, hanem folyamatos legyen az átmenet az általános iskola és a szakiskola között. További célként szükséges megfogalmazni azt is, hogy az általános iskolában megszerzett **A2 szintű nyelvtudást elmélyítse**, stabilizálja a szakiskolai képzés, és lehetőség szerint elmozdulást biztosítson a B1 szint irányába – különös tekintettel a szakmai nyelvi kompetencia fejlesztésére. A diákok a tanóra keretein kívül is találkozzanak az idegen nyelvvvel pl. külföldi szakmai gyakorlat során.

Osztjuk azt a véleményt, hogy a jó minőségű nyelvoktatáshoz **megfelelő tankönyvekre** is szükség van, amelyek alkalmazhatók a sajátos nyelvpedagógiai igényekhez. Ugyanakkor problémát jelent a nyelvtanulók alapszintű nyelvi ismereteihez és tanult szakmacsoportjához, szakmájához illeszkedő nyelvkönyvek hiánya.

Amennyiben a szakiskolában egy idegen nyelv tanítására van lehetőség, **sérül az esélyegyenlőség** elve és a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatása is egyre nehezebben kezelhető kérdéssé válik. A szakiskolás tanulók többségének szociokulturális háttere jelentősen elmarad pl. a gimnáziumba járó fiatalokétól. A szakiskolások hátránya halmozódik azáltal, hogy kizárjuk őket a második idegen nyelv tanulásának lehetőségéből. Ez ellentmond annak a célkitűzésnek is, hogy az európai polgárok már kora gyermekkoruktól legalább két idegen nyelvet tanuljanak, valamint annak is, hogy minden magyar állampolgár legalább két idegen nyelvet tanuljon meg. A *Nyelv és szakma?*² () tanulmány rámutat arra, hogy a szakiskolások egy részének lenne igénye második idegen nyelv tanulására. Az esélyegyenlőség biztosítása érdekében szakmai meggyőződésünk szerint a szakiskoláknak is

² *Nyelv és szakma?* Nikolov M., Ottó I. és Öveges E.: Oktatásért Közalapítvány

biztosítani kell tanulói igény esetén a második idegen nyelv oktatását, azonban a tanulók számára nem kötelezővé tenni a második idegen nyelv tanulását.

Egyetértünk azzal is, hogy a nyelv oktatását elsősorban nyelvtanárra kell bízni, ugyanakkor fontos hangsúlyozni a szakoktatók szerepét a nyelvelsajátítás folyamatában. Számos nyugat-európai országban a szakmai tanárok, szakoktatók az oktatás során használják, illetve átadják az idegen nyelvet, mivel a tanulókkal közös szakmai érdeklődés termékeny talajt nyújt a nyelvtanulásra, nyelvhasználatra. A nyelv(ek)et tudó mester példaképet jelent a szakmát tanuló fiatalnak, akinek nemzetközi tapasztalatszerzésre is lehetősége nyílik nyelvtudás birtokában.

I. 4. Nyelvtanítás a felsőoktatásban

A Fehér Könyv felsőoktatást érintő részében a felvetett kérdések többségén érezhető az összességében alapos, átfogó koncepció szándéka. A képviselt fejlesztési irányok, célok nagyrészt előremutatóak.

Egyetértünk a *Fehér könyv* azon célkitűzésével, hogy:

- a hallgatók tanulmányaik során egy nyelvből, illetve „amennyiben a képzés indokolja”, két nyelvből szaknyelvi ismereteket szerezzenek.
- kialakításra, fejlesztésre kerüljenek idegen nyelvű kurzusok, szakok, képzések.
- a felsőoktatási intézményekben lehetőség legyen az idegen-nyelvi szaknyelvi ismeretek fejlesztésére.
- a nyelvtudás mérésének intézményes rendszere az államilag elismert nyelvvizsgáztatási rendszer.
- az alap- és mesterképzés képzési és kimeneti követelményeiben (KKK) a szaknyelvi ismeretek legyenek előírva („amennyiben azt a szak jellege indokolja”).
- kreditértékű tantervi idegen nyelvi egység(ek) kialakítása szükséges a szak tartalmának megfelelően, lehetőleg tartalomalapú nyelvoktatással.
- a mesterképzésre való jelentkezés feltétele legalább B2 szintű komplex típusú általános, vagy szakmai nyelvvizsga.
- a többciklusú képzési rendszerben az oklevél megszerzésének feltétele 2017-től alapképzésben legalább egy államilag elismert középfokú, (B2) komplex típusú általános, vagy azzal egyenértékű nyelvvizsga-bizonyítvány.

Szakmai észrevételeinknek, aggályainknak kell ugyanakkor hangot adnunk számos pont esetében.

Bár üdvözlendő a **nyelvi csoportok létszámát** 15 főben maximáló szándék, ugyanakkor nehezen képzelhető el, milyen anyagi forrásból tudnák ezt akár azok az intézmények is fedezni, ahol jelenleg is folyik nyelvi képzés, de 20 fős csoportlétszám mellett. Azon intézmények esetében, ahol az elmúlt évtizedek leépítéseinek eredményeképpen jelenleg egyáltalán nem biztosítanak nyelvi képzést szinte elképzelhetetlen a 15 fős csoportlétszám-plafon bevezetése.

A Fehér Könyv által megjelölt cél, hogy „*a diákok a közoktatásban szerzett nyelvi ismereteikre építve - amennyiben a képzés indokolja - egy vagy két nyelvből szaknyelvi*

ismereteket szerezzenek” teljes mértékben támogatható ugyan, de a *„két nyelvből szerzett szaknyelvi ismertetek*” mint elvárás sajnálatos módon **nem jelenik meg sem az alap-, sem a mesterképzés szintjén**, csak a doktori képzésben

Az anyag az *„amennyiben a képzés indokolja”* általánosságban megfogalmazott kitétele révén következetesen meghagyja **„kiskapu”** lehetőségét a szaknyelvi ismeretek helyett csupán az általános nyelvi ismeretek számára. Az így megengedővé váló szabályozás gyakorlatilag az intézményekre bízta, hogy előírják-e vagy sem a szaknyelvi ismereteket. A hallgatókért folyó küzdelem során félt, hogy számos intézmény a hallgatók számára könnyebb, az intézmény számára költségtakarékosabb utat választja majd.

A felsőoktatási intézményekben folyó idegen nyelvi képzés helyzetelemzése során a csupán megemlítésre kerül, hogy a nyelvoktatást az intézmények egymástól eltérő óraszámában adják meg, vagy egyáltalán nem biztosítanak nyelvi képzést.

Sajnálatos módon az anyag **fogalomhasználata** (30. oldal) **nem biztosítja az egységes értelmezést** arra vonatkozóan, hogy **mit tekintünk** a hallgató számára biztosított szaknyelvi ismeretszerzés keretén belül **a szaknyelvoktatás körébe tartozónak**. Az anyag **helytelenül** egyenlőségjelet tesz az **idegen nyelvi és idegen nyelvű** képzés közé, amikor a szaknyelvtudás bővítése terén együtt említi annak számos lehetséges terepét a tartalomalapú nyelvoktatástól a szaktárgyat idegen nyelven oktató kurzuson át (melynek anyagi és személyi feltételeinek biztosítása erősen kétséges a legtöbb intézmény esetében) egészen a külföldi szakmai gyakorlatig,

A tartalomalapú nyelvoktatás a szaknyelvoktatók feladatköre, mely felkészít(het)i a hallgatókat az idegen nyelvű szaktárgyi kurzusokra. Ennek érdekében szükséges a fogalmi differenciálás, valamint **a szaknyelvoktatás számára biztosított minimumóraszám előírása**: alap- és mesterképzésben a kimeneti követelményben meghatározott számú nyelvhez igazodva, nyelvenként legalább két féléven át heti 4 óra (110-120 óra) időtartamban.

2017-től az **alapképzésbe történő bejutás** előfeltételeként legalább államilag elismert (középfokú) **B2 szintű nyelvvizsgát**, vagy azzal egyenértékű nyelvvizsga-bizonyítványt javasol a Fehér Könyv. A B2 szintű komplex nyelvvizsga-bizonyítvány előírása bemeneti követelményként radikálisan csökkentené azon diákok számát, akik egyáltalán beadhatnák felvételi jelentkezésüket a felsőoktatási intézményekbe. Mivel jelenleg ugyanilyen bizonyítvány hiánya miatt nem kaphatja meg diplomáját a végzős hallgatók mintegy 30%-a, **kevésbé életszerű** ezt a szintű nyelvtudást már bemeneti követelményként előírni. (Nincs kijelölve olyan új utat, mely a következő négy évben ennyire hatékonytá tenné a középiskolai nyelvoktatást.)

A Fehér Könyv az **alapképzés kimeneti követelményét B2 szintű** (középfokú), általános vagy szakmai (*„amennyiben a képzés indokolja”*.) komplex nyelvvizsgában jelöli meg. Úgy tűnhet az intézményeknek elegendő arra hivatkozni, hogy *„a képzés NEM indokolja”* a szakmai nyelvet, ez esetben viszont **ugyanaz lesz a kimeneti követelmény, mint a bemeneti** volt. Ez önmagában is aggályos, viszont ha a nyelvi kompetencia szinten tartása nem megoldott, akkor a diploma megszerzésekor a hallgató még szerényebb valós nyelvtudás birtokában lesz, mint felvételi idején volt.

Annak ellenére, hogy – helyesen – *„problémaként”* van megemlítve (23. oldal) hogy a *„Mesterszakon általában 1 középfokú általános komplex nyelvvizsga a követelmény, tehát nem elvárás a mesterszakon a nyelvtudás szintjének emelkedése az alapszakhoz képest”*, a Fehér Könyvben foglaltak szerint 2017-től az **alapképzés bemeneti követelménye (B2 szint)**

gyakorlatilag megegyezhetne a mesterképzés kimeneti követelményével (B2 szint), ami rendkívül aggályos. (A kimeneti követelmények között a második idegen nyelv fogalma a mesterképzés szintjén nem szerepel, csak a doktori képzésben jelenik meg.)

Az a megállapítás, hogy a szaknyelvtanárok képzése, továbbképzése nem megoldott helyzet, de a *Fehér könyv* nem javasol semmilyen intézkedést a kialakult helyzet megváltoztatására.

I. 5. Nyelvtanárképzés

Egyetértünk a *Fehér könyv* azon célkitűzésével, hogy a nyelvtanárképzés a nyelvtanári munka teljes spektrumára terjedjen ki, az általános iskolától az egyetemi szintű nyelvoktatásig. Osztjuk azt a kritikát is, hogy a jelenlegi „két szakos tanárképzés” modellben a hallgató nem feltétlenül kap azonos szintű felkészítést a két szakján. Problémának látjuk ugyanakkor, hogy a *Fehér könyv* ezt az egyenlőtlenséget azzal magyarázza, hogy „az alapképzés szakmai ismereteihez kevés a három év, a tanári ismeretek átadásához sok a két év”. Véleményünk szerint a tanárképzés hatékonyságának garanciája nem az időstruktúrában rejlik. A nemzetközi gyakorlatban különböző utak léteznek a tanári képesítés megszerzésére, de e pillanatban az EU-ban a kétféle (3 év alapképzés + 2 év mesterképzés) rendszer a legelterjedtebb. A képzés sikerét azonban mindenkor a **képzés tartalma** határozza meg.

Egyetértünk azzal a törekvéssel is, hogy a képzési területeken belül növekedjék a nyelvoktatás **módszertanának aránya**. A szakmódszertanra eső előírt kreditek számát növelni kell, ugyanakkor a tervezett keretek (szakmódszertan 8 kredit) nem kedveznek ennek a folyamatnak. A *Fehér könyvben* szereplő megfogalmazás: „Ezzel egyidejűleg a pedagógia-pszichológia, az irodalmi és a nyelvészeti kurzusok célszerű arányának megállapítása szükséges” nem világos, nem mondja ki egyértelműen, hogy az említett részterületek között mik a prioritások, illetve, hogy mik a „célszerű arányok”.

Egyetértünk azzal is, hogy a leendő nyelvtanárok **célnyelvi kompetenciáját** fejleszteni kell (ezért jó lenne, ha a nyelvfejlesztést szolgáló kurzusok elegendő creditszámot kapnának), de kérdés számunkra, miért válik ez el a felsorolásban „a modern beszélt és írott nyelv ismerete” kritériumtól. Ennél fontosabb probléma, hogy a *Fehér könyv* szerint megcélozandó C2 szintű nyelvtudás nem áll a realitások talaján. Többek között azért, mert a KER ismeretében elmondható, hogy a C2 szintű nyelvtudás nem egyszerűen „nyelvi szint”; ez olyan kategória, ami az anyanyelvi szintű beszélők között is szűr bizonyos nyelvi készségek és képességek terén. Javaslatunk, hogy a rendelet a „legalább C1” szintű nyelvtanári nyelvismeretet írjon elő.

Problémaként merül fel számunkra a nyelvtanári képzések **eltérő időtartamának** kérdése, miszerint az általános iskola felső tagozatán tanító nyelvtanárok (nincs tisztázva, hogy ide tartoznak-e a 6 vagy 8 évfolyamos gimnázium alsó évfolyamain tanító tanárok is) egy évvel rövidebb képzésben vesznek részt. Ez azt sugallja, hogy a fiatalabb korú nyelvtanulók képzéséhez elegendő a kevésbé képzett nyelvtanár. A 12-14 évesek tanításához olyan tanárookra van szükség, akik nyelvileg és nyelvpedagógiailag legalább annyira felkészültek, mint a 4 évfolyamos középiskolában tanító kollégák. Véleményünk szerint a különböző életkorú tanulókkal való eredményes nyelvtanári munka nem jelent különböző szintű szakmai kihívást – a presztízkülönbséget leginkább a fizetésbeli különbség táplálja – szakmai alapja ennek nincs. Jól képzett, jó nyelvtudású és jó nyelvpedagógiai háttérrel rendelkező általános iskolai nyelvtanárok nélkül a középfokú oktatás továbbra sem tud építeni az általános

iskolában megszerzett ismeretekre, pedig a *Fehér könyv* – helyesen – épp ezen a helyzeten kíván változtatni.

További problémát látunk abban, hogy ilyen képzésbeli különbségek mellett a 6 vagy 8 évfolyamos gimnáziumokban különböző végzettségű nyelvtanárok lesznek, ezért nem lehet majd tanárcsere nélkül felmenő rendszerben nyelvet tanítani.

I. 6. A nyelvtanár-továbbképzés

Egyetértünk a *Fehér könyvben* megfogalmazott általános céllal, miszerint „a nyelvtanár rendszeres pedagógiai, nyelvi, személyi, technológiai továbbfejlődése napi munkájában állandó legyen.”

Komoly problémát jelent azonban, hogy a *Helyzetelemzésben* ismertetett rendszernek nincsenek biztosítva a **pénzügyi keretei**, ami már jelenleg is komoly nehézségeket jelent a közoktatásban dolgozó tanárok számára. Az iskoláknak nincs megfelelő továbbképzési kerete, a tanárok igen ritkán tudják önmaguk kifizetni a továbbképzések díját, az ingyenes továbbképzések száma pedig elenyésző. Ez a cél tehát csak akkor valósulhat meg, ha a továbbképzések finanszírozásának módját is sikerül meghatározni. A dokumentumban szereplő kitétel, miszerint „a nyelvtanár-továbbképzések finanszírozását részben uniós forrásokból is meg lehet oldani TÁMOP pályázatok keretében” nem kielégítő intézkedés, és ráadásul nincs konkrét forrás rendelve ahhoz a részhez sem, ami nem érhető el uniós források felhasználásával. Helyes elképzelésnek tartjuk, hogy a „szakmai vagy tudományos konferencián való részvétel (akár előadóként, akár hallgatóként) számítson bele a továbbképzésbe akkor is, ha nincs akkreditálva”. Az ilyen konferenciák regisztrációs díja, valamint az utazási és szállásköltség ugyanakkor olyan kiadást jelent, amit egy nyelvtanár nem feltétlenül tud vállalni. A *Fehér könyvből* hiányoljuk azt, hogy mi módon lehetséges a fentiek finanszírozási kereteit megteremteni, mert pl. konferencia-részvételhez feltétlenül forrást kell rendelni.

Egyetértünk továbbá azzal a törekvéssel, hogy felsőoktatási intézmények „egyszerűsített akkreditációs eljárás keretében kínálhassanak célzott tartalmú továbbképzéseket”, az akkreditációs díj megfizetése nélkül, ha azok olyan kompetenciákat fejlesztenek, amelyek a napi tanári munka hatékonyságát növelik, ugyanakkor problémaként említi maga a *Fehér könyv* is, hogy a jelenlegi továbbképzések kötelező akkreditációja nem „szűri ki” a gyenge színvonalú programokat a kínálatból. Azonban problémát látunk abban, hogy az egyszerűsített akkreditációval elindítható, felsőoktatási intézményi programok hogyan tudnak majd szakmódszertanilag magas színvonalú, gyakorlatorientált képzéseket tervezni, miközben az aktuális *curriculumokban* a szakmódszertan (és ellátottsága) lényegében súlyát veszítette.

Üdvözljük azt a gondolatot, hogy a továbbképzési programok kínálatából történő **választás** az érintett tanár és az iskola közös döntése és egyetértése alapján történjék meg.

Egyetértünk azzal, hogy bizonyos nyelvtanári ismereteket és kompetenciákat (pl. érettségire és érettségiztetésre vonatkozó ismeretek) ne a felsőoktatási képzés során, hanem továbbképzéseken sajátítsák el a nyelvtanárok. Ennek oka az, hogy a tanári kompetenciáknak csak egy része szerezhető meg a képzés vagy a tanítási gyakorlat során, mások csak a pályára állás utáni 3-5. évben, vagy még később alakulnak ki. Célszerű tehát ezeket a továbbképzések hatáskörébe sorolni.

II. Az iskolarendszeren kívüli nyelvoktatás

II. 1. Nyelviskolák

Egyetértünk azzal a megállapítással, hogy a nyelvoktatás teljes spektrumában szükséges a megfelelő színvonalú, eredményes oktatás biztosítása, a tanulók érdekeinek védelme.

A stratégia az iskolarendszeren kívüli nyelvoktatás vonatkozásában felveti az állami felügyelet, a minőségbiztosítás, a beiratkozó tanulók érdekei védelmének szükségességét. Az iskolarendszeren kívüli nyelvoktatás szabályozása, felügyelete a jelenleg a Nemzetgazdasági Minisztérium hatáskörébe tartozik és a hatályos jogszabályok alapján, több szinten valósul meg. Egyetlen értékelhető részletet sem találunk arra vonatkozóan, hogy milyen módon és keretek között tartaná kívánatosnak ellenőrizni az előterjesztő EMMI a nyelviskolák keretében megvalósuló „*óratartás pedagógiai, nyelvi, módszertani kérdéseit*”, a tanárok végzettségét, felkészültségét. A nyelviskolai keretek között, államilag akkreditált felnőttképzési intézményben oktató tanárok végzettségét a 24/2004. (VI. 22.) FMM rendelet, I. sz. melléklet, Képesítési előírások és tárgyi feltételek fejezet 2. pontja szabályozza, és ezen előírásokat alkalmazza a 2/2010. (II. 16.) SZMM rendelet alapján eljáró Hatóság is. Ennek értelmében – hasonlóan a közoktatáshoz – felsőfokú nyelvtanári végzettség az előírás. A tanárok nyelvi és módszertani felkészültségéről pedig jellemzően a nyelviskola vezetője – pontosan azért, mert üzleti alapon működteti vállalkozását – a közoktatási intézményektől eltérően, próbatanítás során győződik meg. A nyelviskolában oktató tanárok munkáját rendszeres fejlesztő célú óralátogatásokkal, iskolán belüli módszertani továbbképzésekkel támogatja egy jól működő nyelviskola. Ezért tudja közel 30 éve betölteni az az űrt, amely a közoktatás és a nyelvet megtanulni szándékozók elvárásai között tátong. Nyelvi képzésre 2010 és 2011-ben közel 100.000 fő iratkozott be, és megközelítőleg 75 % angolt, 15 % német nyelvet tanult, és mindössze 10 % tanulta a „ritkábban keresett” nyelveket.

	2011	2010
	beiratkozók	beiratkozók
angol	71774	73803
német	14753	12721
francia	1692	1626
spanyol	1614	1902
magyar	1671	1705
olasz	2044	2773
egyéb nyelv	2128	2104
összesen	95676	96634

<https://statisztika.nive.hu>

Egyetértünk azzal, hogy az iskolarendszeren belül, az államilag finanszírozott oktatásban lenne kívánatos és célszerű elsajátítani kinek-kinek a kedve szerint választott első, második, akár harmadik idegen nyelvet, de mindaddig, amíg az iskolai közoktatás keretein belül megvalósuló nyelvoktatás nem kellően hatékony, lesznek olyan tanulók, aki ezt egy nyelviskolában fogják megtenni. Egy olyan nyelviskolában, ahol kis létszámú, homogén tudásszintű csoportokban tanulhatnak a koruknak és érdeklődésüknek, egyéni céljaiknak megfelelő tananyagok használatával, ahol a nyelvi és módszertanilag is felkészült tanár úgy tudja motiválni a diákokat, hogy a csoport tagjai a tanárral és egymással együttműködve, a tanóra aktív részeseiként gyarapítsák tudásukat.

II. 2. Az államilag elismert nyelvvizsgáztatás rendszere

Az államilag elismert nyelvvizsgáztatás rendszeréhez kapcsolódóan, a “nyelvvizsgák eltérő nehézségének” kérdésével összefüggésben felvetett “problémák” kizárólag „városi legendán” alapulnak, tapasztalati tények nem bizonyítják ennek a valóságtartalmát. A stratégia hivatkozik ugyan a NYAK ilyen irányú kutatására de megállapítja, hogy, *„a nyelvi érettségi és a nyelvvizsgák összehasonlítása nem reprezentatív mintán zajlott, alacsony számú vizsgázóval”*. A valóságban a vizsgálat során olyan probabilsztikus módszereket alkalmazó IRT elemzéssel történt az adatok feldolgozása, amely lehetővé teszi horgonyokon keresztül az adatok összekapcsolását, és nincs szükség vizsgázói tömegekre. A minta a vizsgák célpopulációja, az érettségiző korosztály volt. Egyetértünk ugyanakkor azzal a tervezett intézkedéssel, hogy a NYAK-NYAT a nyelvvizsgák esetlegesen eltérő nehézségének vizsgálatát célzó további kutatásokat végezzen.

A szakirodalomból eddig ismeretlen, újfajta megközelítést tükröz a *„a nálunk alapfoknak nevezett [...] B1 szint valójában a nyelvtudás-skála közepét jelenti [...]”* kijelentés. Miközben a stratégia korábban a nyelvtudásszint emelésének igényét fogalmazza meg az oktatás minden szintjén (igen kevés realitásérzékkel a nyelvtanárok C2-es szintű nyelvhasználatának utópisztikus kívánalmával együtt), itt mintha visszatérne a B1-es szinttel történő megelégedéshez. **A B1 a küszöbszint. Ez alatt nincs önálló nyelvhasználat.** Ugyanakkor ilyen szintű nyelvismeret birtokában nem lehet bekapcsolódni a felsőoktatásban elvárt tevékenységekbe (szakirodalom olvasása, előadások hallgatása, prezentációk megtartása stb.), nem lehet olyan munkahelyen munkát vállalni, ahol a nyelvet használni kell.

Azt sem vitatjuk, hogy lehet létjogosultsága az A2 szintű nyelvismeret szabályozott keretek között történő érvényes mérésének és dokumentálásának, ami egyben a további nyelvelsajátítás motivációs eszközként is alkalmazható. Ugyanakkor nagy hangsúllyal vetődik fel annak kérdése, hogy lehetséges-e egyáltalán szaknyelvek esetében valós nyelvhasználati szituációkat modellezni és ilyen jellegű vizsgaanyagokat kidolgozni. (pl. gazdasági A2 szintű, autentikus hallott szövegértés mérésére felhasználható hangzó szövegek kérdése). Az A2 szintű vizsgák esetleges akkreditációját megelőzően szükséges egy olyan igényfelmérést, ami az A2 szintű vizsgák létjogosultságát tényszerűen igazolja.

Problémaként vetődik fel a *“a nyelvvizsgahelyek nagy száma”*. Az a válasz, amit a NYAK adott a jelzett probléma orvoslására, a stratégia állításával ellentétben, **nem a jövőben létesítendő** vizsgahelyekre vonatkozik, hanem 2009. január 1-től már **érvényben van**. A vizsgahelyek létesítése a potenciális vizsgázók érdekében történik. A vizsgahelyek nem csak külső (NYAK/NYAT), de belső (vizsgaközpont) kontroll alatt is állnak. A vizsgaközpontok maguk is szigorúan ellenőrzik vizsgahelyeik működését pl. vizsgálatogatások útján. Ezzel szemben a közoktatási intézményekben lefolytatott vizsgáztatásnak nincs semmilyen ellenőrzési háttere. Ha lenne is, a rendszernek nem érdeke a hiányosságok feltárása. Ezzel összefüggésben vetődik fel az összeférhetetlenség fontos kérdése, ami a nyelvvizsgák esetében szigorúan szabályozott, kivitelezhető és ellenőrizhető, nem így a közoktatási vizsgák esetében. A közoktatásban ugyanabban a körben mozog a felkészítés és az értékelés, a tanár munkájának minősítése nagyban függ annak eredményességétől.

Alapvető koncepcionális észrevételként említjük meg a stratégiával kapcsolatban, hogy az előterjesztés a nyelvvizsgaközpontok „üzleti alapon való működését” súlyos negatív kritikaként fogalmazza meg, holott a nyelvvizsgaközpontok számára előírt rendkívül szigorú minőségbiztosítási követelményeket csak megfelelő szakemberek alkalmazásával, megfelelő munkafolyamatok igen sok anyagi ráfordítást igénylő elvégzésével tudják megvalósítani. Az üzleti alapon történő működés csak úgy lehet sikeres, ha komoly szakértelem, szakszerűség és megbízható színvonal áll mögötte. Valójában a nyelvvizsgaközpontok azok az intézmények, ahol a megbízható és hiteles mérés lebonyolításhoz alkalmas rendszerek és szakembergárdák Magyarországon jelenleg rendelkezésre állnak.

A több helyen pontatlan és vitatható helyzetelemzés és megállapítások ellenére összességében üdvözljük és magunk is fontosnak tartjuk a fejezet végén ismertetett tervezett intézkedéseket, vonatkozik ez különösen a KER általános népszerűsítésére, hogy annak nyelvfelfogása, a nyelvtanulás, nyelvtanítás, mérés és értékelés megközelítése mind a szakma, mind a nagyközönség számára ismertté és elfogadottá váljon.

III. TANKÖNYVEK, TANESZKÖZÖK

Egyetértünk azzal, hogy az eljárás során felkért három szakértő részletesen kidolgozott kritériumrendszer alapján vizsgálja az idegen nyelvi tankönyveket, ugyanakkor erősen kifogásolható az a jelen gyakorlat, hogy a nyelvkönyveket a közismereti tárgyakra szabott szempontrendszer szerint vizsgálják, hiszen abból hiányoznak a modern nyelvoktatás-módszertan eredményeit figyelembe vevő szempontok. Ebből következik, hogy sürgető feladat a **szakértői kritériumrendszer** szakmai egyeztetést követő **felülvizsgálata**.

A *Fehér könyv* intézkedésként azt fogalmazza meg, hogy a tankönyvlista csak **korlátozott számú** címet tartalmazzon. Ezzel az elképzeléssel már csak azért sem lehet egyetérteni, mert fennáll annak a veszélye, hogy a tankönyvjegyzék szűkítésekor a kiválasztási szempontoknál **nem a minőségi kritériumok, hanem különböző lobbierdekek fognak érvényesülni**.

A *Fehér könyv* problémaként említi, hogy a tankönyvjegyzéken túl sok tankönyv szerepel.

Egyrészt első ránézésre valóban soknak tűnhet a tankönyvjegyzéken szereplő **nyelvkönyvek summája**, azonban figyelembe kell venni, hogy ez a szám az egyes sorozatok különböző szintjeiből (sorozatonként akár 4-5 nyelvi szint) és szintenként előforduló különböző komponenseiből (tankönyv, munkafüzet) adódik össze. Tehát pl. az angol nyelv esetében a 443-as szám hozzávetőlegesen 60 könyvsorozatot jelent. Ugyanakkor az is látható a táblázatból, hogy az angol és német nyelven kívül tanított nyelvek esetében radikálisan lecsökken ez a szám, következésképpen a tankönyvjegyzékben szereplő nem angol és nem német kínálatot szélesíteni lenne szükséges, és ösztönözni a ritkábban oktatott nyelvek tankönyvkínálatát.

Másrészt, a *Fehér könyv* problémaként veti fel azt is, hogy a túl sok nyelvkönyv sokszor megnehezíti a nyelvtanulást tanár-, vagy iskolaváltás esetén. Meggyőződésünk, hogy ezt a problémát a választék csökkentése nem oldja meg. Iskolaváltás esetén egyrészt továbbra is fennáll annak esélye, hogy mégsem ugyanazt a könyvet használják, másrészt nyilvánvaló tény, hogy a legjobb tankönyv sem ellensúlyozhatja az oktatás, a tanári munka eltérő eredményességét. Nem látjuk értelmét a tanári szuverenitás ilyen kétes szempontok alapján történő korlátozásának. Amennyiben mégis megvalósulna a tankönyvek számának csökkentése, ennek mindenképpen tartalmi-szakmai elvek szerint kell történnie. Például: milyen az adott könyvhöz tartozó kiegészítőanyag-készlet, milyen interaktív lehetőségeket

kínál a kiadó a tankönyv mellett tanárnak és diáknak, mennyiben jelennek meg a könyvben a korszerű nyelvpedagógiai szempontok (pl. csoporton belüli differenciálás, változatos feladattípusok), mennyiben tükrözi a könyv a mai, ténylegesen beszélt nyelvet.

Harmadrészt, készség tantárgyról lévén szó, az idegen nyelv oktatásához a tananyagot nem lehet ugyanúgy szabályozni, mint a legtöbb közismereti tantárgyét. Az eltérő óraszámok, a különböző iskolatípusok, a tanulók eltérő nyelvtanulási háttere és különböző nyelvtudásszintje, azaz a sokféle igény indokolja a nagyobb tankönyvkínálatot, melyből a tanár ki tudja választani az adott csoportnak legmegfelelőbb anyagot.

Nem felel meg a valóságnak *Fehér könyv* azon állítása, hogy **kevés független olyan szakmai fórum** létezik, ahol kizárólag szakmai szempontból mutatnának be tankönyveket.

A szakmailag elismert kiadók független intézmények (pl. Pedagógiai Intézetek, Educatio, Tempus Közalapítvány, Nyelviskolák Szakmai Egyesülete) felkérésre vesznek részt szakmai fórumokon, konferenciákon. Ezek a kiadók tapasztalt, nemzetközi hírnévnek méltán örvendő szaktekintélyek felvonultatásával ingyenes tankönyvbemutatókat, konferenciákat, szakmai műhelyeket szerveznek, bemutatják a legújabb módszertani, technológiai trendeket, ingyenesen tankönyveket, segédanyagokat, módszertani gyűjteményeket adnak át kipróbálásra, amivel figyelemre méltó mértékben hozzájárulnak a tanárok szakmai, módszertani továbbképzéséhez. Nem véletlen a tanárok körében ezeknek a fórumoknak a népszerűsége.

A *Fehér könyv* íróinak bizonyára elkerülte a figyelmét, hogy a modern **nyelvkönyvek már sok éve a KER alapján**, az abban alkalmazott szintrendszer alapján készülnek, a szint jelölése megtalálható a könyv borítóján. Mivel a kerettanterv angol és német nyelvi specifikációja is a KER alapján készült, így az új kerettantervek szerinti engedélyeztetésnek ez eleve a része lesz. A stratégiai tervezet szerint a hazai készítésű tankönyveknek tartalmazniuk kell az egyes szakaszok végén a KER értelmében szerkesztett **komplex feladatsort** is. Ez az elvárás ebben a formában teljesen felesleges és ellentmond minden szakmai megfontolásnak. Annak ugyan lenne értelme, hogy a feladatsorok a tanárok számára elérhető helyen legyenek biztosítva, de már 2000 óta léteznek színvonalas magyar és nemzetközi vizsgák, melyek gyakorlótesztjeinek bőséges kínálata ezt a célt is szolgál(hat)ja.

III. 1. Új technológiák a nyelvoktatásban

Egyetértünk azzal, hogy az infokommunikációs technológiák számos formában használhatók a *nyelvoktatás* (nyelvtanárok) és a *nyelvtudás fejlesztésére* (tanulók) is.

Intézkedésként a *Fehér könyv* az ilyen tárgyú **tanártovábbképzések kínálatának szélesítését** jelöli meg. Ez azonban forrásigényes, és már eddig is elég kevés központi, ingyenes továbbképzési lehetősége volt a nyelvtanároknak, pedagógusoknak. Elég, ha csak a pedagógiai intézetek nehéz anyagi helyzetére, egyre jobban háttérbe húzódó szakmai szerepére gondolunk. Ezek az intézmények is a kiadók segítségét várják rendezvényeik szervezéséhez, lebonyolításához, módszertani előadásaik megtartásához. Itt ismét fontos megemlíteni a nyelvkönyvkiadók rendezvényeit, továbbképzéseit és konferenciáit, melyeket eddig térítésmentesen bocsátottak a nyelvtanárok rendelkezésére (pl. az Oxford University Press 30 kredit pontos ingyenes akkreditált továbbképzési programja, melyen évente több mint 400 nyelvtanár vesz részt, a Cambridge University Press, Pearson, Hueber Verlag ingyenes módszertani délutánjait, konferenciáit, tanár továbbképzéseit). Félő ugyanakkor, hogy a kiadók közoktatásban játszott szerepét a tervezett új intézkedések nehezíteni fogják,

ezért egyes nyelvkönyvkiadónak esetleg nem áll majd módjában ingyenes továbbképzéseket és konferenciákat ajánlani nyelvtanárok számára. Pedig e német és angol kiadók szerepe eddig is igen jelentős volt az IKT eszközök (így például az interaktív táblás tananyagok) módszertanának ismertetésében, átadásában. Az interaktív táblás taneszközöket ezek a kiadók ingyenesen biztosítják az adott könyvet használó iskolák számára. Összességében tehát az mondható el, hogy a tankönyvpiac szűkítése magával hozná a kiadók által szervezett ingyenes továbbképzések számának drasztikus csökkenését.

Egyetértünk azzal is, hogy a diákok számára fontosak az **interaktív nyelvtanulási programok az önálló tanuláshoz**. Az említett kiadók fejlesztései már több éve tartalmazzák a tankönyvek részeként az interaktív anyagot vagy ahhoz való hozzáférést (pl. gyakorló CD-Rom, DVD-Rom, hozzáférés internetes gyakorló honlapokhoz).

IV. A NYELVTANULÁST TÁMOGATÓ KÖRNYEZET

A *Fehér könyv* az iskolarendszer egészének áttekintése után a tágabb családi és társadalmi környezetet is számba veszi, mint motivációs tényezőt a nyelvtanulásban. Helyesen állapítja meg, hogy a magyar mint nyelvileg homogén társadalmi közeg nem igazán kedvez a nyelvtanulási motivációnak.

A felsorolt csatornákkal (családi támogatás, testvérvárosi kapcsolatok, cserekapcsolatok, ösztöndíjak, személyes külföldi tapasztalatok) ismét csak a társadalom mobilabb, jobb anyagi és kulturális helyzetben levő, kisebb létszámú csoportjai tudnak élni, viszont a hátrányosabb helyzetben levő, nagyobb létszámú tanulói réteg ezeket a lehetőségeket nem, vagy csak kis mértékben tudja megragadni azon túl, hogy az internet és a tv-csatornák nyújtotta lehetőségeket ez a réteg is kiaknázza. Ebből következően az iskolarendszerre háruló felelősség hatványozott, mindenképpen ott kell elsősorban támogatni a nyelvoktatást hatékony formákkal.

Természetesen, ezzel együtt is minden kiegészítő lehetőséget meg kell ragadni a nyelvi és kognitív fejlesztésre. A nyelvtanulást támogató környezet fejlesztésének elemeit tartalmazó listából támogatandó elképzelés az **idegen nyelvű filmek szinkron nélküli vetítése** a tv-ben és a mozikban annak ellenére, hogy a tehetősebb fiatalok internetezési szokásai miatt gyakorlatilag a tv és a mozi, mint szórakozási forma egyre inkább háttérbe szorul. Ugyanakkor a magyar felirat hasznos lehetne, mert a gyorsolvasás képességét is fejlesztené egyszersmind.

Megfelelő módszertani felkészültséggel az összes további felsorolt lehetőséget is felhasználhatják a nyelvtanárok további motiválásra és gyakorlási terepként, de vigyázni kell arra, hogy szisztematikusan legyenek integrálva az oktatásba. Például, a tanárasszisztensek ne a képzett nyelvtanárok helyett, hanem azok mellett végezzenek nyelvgyakorlást a tanulókkal. Ugyanez vonatkozik az internetes tanulási lehetőségekre is. Szakképzett nyelvtanárok által diagnosztizált területeket kiválóan lehet tréningezni önállóan pl. gyakorló anyagokkal, multimédiás eszközökkel, kontaktórák mellett (és nem helyett). A tanulói önállóságot és a későbbi élethosszig tartó tanulás lehetőségét alapozhatja meg a szakképzett nyelvtanár, ha pl. projekt-alapú munkával az említett külső körülményeket is a nyelvtudás támogatására használja föl (pl. kulturális kutatások folytatás cserediákok között, stb.). Ilyen feladat elvégzéséhez kreatív, jól képzett, nagy módszertani arzenállal rendelkező nyelvtanárokra van szükség, ehhez pedig a nyelvtanárok **továbbképzését** szükséges erősíteni.